
SOUTH MORAVIAN SMALL TOWNS AS DRIVING FORCE OF RURAL DEVELOPMENT: CASE STUDY TIŠNOV

Novotná K.

Department of Applied and Landscape Ecology, Faculty of Agronomy, Mendel University in Brno, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Czech Republic

E-mail: kristyna.novotna@mendelu.cz

ABSTRACT

This paper aims to analyze the small south Moravian town Tišnov. The research was based on the available literature, statistical data, information from relevant authorities and the field investigation. Generally speaking, Tišnov offers its residents a convenient location near Brno and high quality environment. This town also offers its residents a wide range of amenities, standard technical equipment, quite a good job opportunities. For visitors may be attractive natural values around so the city may become the starting point for hiking and biking. To its surroundings Tišnov is significant in terms of providing city services, job opportunities, social contacts as well as a transfer point for trips to Brno. The manufacturing sector is not very developed but it is counterpoised by peaceful living. Tišnov has gradually become, mainly due to the nearby Brno, a satellite town with quality environment for living. Therefore, its further development should take more in this direction.

Key words: small town, Tišnov, rural development

Acknowledgments: This paper was written as a part of project "Current Status and Trends of South Moravian Countryside " under the grant project from the Internal Grant Agency of the Faculty of Agronomy, Mendel University in Brno TP6/2010 number. It follows an earlier project of the New Prosperity for Rural Regions (Research Support Scheme OSI / HESP), which were processed in the Southern region case studies Vranov / Kunstat Jemnice and Moravia. Projects are tackled in parallel "Development interests of the Czech borderlands" of the National Research Programme II of the Ministry of Education, Youth and Sports No. 2D06001 or project "Development of European rural regions in the era of globalization" 7 Framework Programme of the European Union.

ÚVOD

Malá města jsou se svým významným podílem obyvatelstva a lokalizace nemalé části průmyslu důležitou součástí sídelní struktury středoevropského prostoru. Tato města mohou navíc představovat alternativu mezi kvalitou městského života a života na venkově. Nejen pro své obyvatele, ale také pro obyvatele zázemí hrají malá města nezastupitelnou roli. Venkovu totiž zajišťují základní městské služby, pracovní příležitosti, služby státní správy, sociální a zdravotnické služby, prostor pro sociální kontakty, sportovní a kulturní vyžití, zprostředkovávají lepší dopravní spojení do větších center.

Tento příspěvek je zaměřen na Jihomoravské malé město Tišnov a na jeho potenciál rozvoje. Město Tišnov leží na řece Svatce asi 23 km severozápadně od Brna na pomezí Českomoravské a Brněnské vrchoviny. Městu dominuje vrch Květnice a Klucanina a rozprostírá se v průměrné nadmořské výšce 256 m. Tišnovem prochází silnice II. Třídy č. 385 spojující město s Brnem a krajem Vysočina a železniční trať Brno – Havlíčkův Brod. Zároveň je město regionálním uzlem silnic II. Třídy a od hlavní železniční trati se zde odděluje regionální železniční trať č. 251 Tišnov – Bystřice pod Pernštejnem – Žďár nad Sázavou. Tišnov se skládá z pěti místních částí – Tišnov, Hajánky, Hájek, Jamné a Pejškov, kde místní části Hájek a Hajánky mají společný katastr. Hustota obyvatel na území Tišnova se pohybuje kolem 501 osob na km².

MATERIÁL A METODIKA

Přírodní charakteristiky byly zpracovány zejména z dostupné literatury. Analýza struktury obyvatelstva a bydlení vychází ze zpracování statistických dat. Jedná se zejména údaje ze sčítání lidí, domů a bytů 2001 za obce, případně sídelní jednotky. Na základě dlouhodobé retrospektivy srovnání počtů obyvatel dle sčítání lidu je analyzována dynamika obyvatelstva. Krátkodobá retrospektiva vychází z údajů bilancí obyvatelstva. Data trhu práce vychází z údajů příslušných úřadů. Výroba byla analyzována z veřejně přístupných materiálů (např. Registru ekonomických subjektů ČSÚ), informací příslušných úřadů a na základě terénního šetření. Podobně bylo postupováno i v případě dopravy, technické a občanské vybavenosti a rekreace.

VÝSLEDKY

Přírodní podmínky

Tišnov se nachází na pomezí Brněnské a Českomoravské vrchoviny, ve středu Boskovické brázdy v Tišnovské kotlině. Výraznými krajinnými dominantami jsou vrchy Květnice (470 m n.m.) a Klucanina (415 m n.m.). Město leží převážně na levém břehu Svatky, na pravém nalezneme pouze rozptýlenou zástavbu. Okolí města je také obklopeno členitým terénem s výrazným hlubokým údolím Svatky (DEMEK, 2006).

V katastru Tišnova nalezneme velmi různou půdní mozaiku. V území převládají hnědozemě modální a fluvizemě modální, dále se objevují černozemě černické i fluvické, kambizemě modální, renziny modální (vrcholová a JZ část Květnice) a pseudogleje modální. Půdní typy v katastru Tišnova patří téměř z poloviny k úrodným půdám (hnědozemě, fluvizemě) a velmi úrodným půdám (černozemě), zejména zalesněné části katastru pokrývají středně až méně úrodné půdy až málo úrodné půdy (kambizemě, renziny a pseudogleje).

Tišnov leží v klimatické oblasti mírně teplé s normálně dlouhým, mírně teplým a mírně suchým létem. Jaro i podzim jsou krátké a mírné. Zima je normálně dlouhá, mírně teplá, suchá až mírně suchá s krátkým trváním sněhové pokrývky (QUITT, 1970). Průměrná teplota je v Tišnově 8,1°C. Ročně spadne na město 579 mm, což je o 33mm méně než je srážkový normál pro danou nadmořskou výšku v ČR. Převládajícími větry v území jsou větry severozápadní, dále pak jihovýchodní.

Město Tišnov leží u řeky Svatky (průměrný průtok 7,43 m³.s⁻¹). Průtok v řece Svatce v Tišnově je ovlivňován vodní nádrží Vír, která leží 37 km nad Tišnovem. Voda ve Svatce je z hlediska kvality zařazena do 3. třídy jakosti vody, tj. voda znečištěná. Pokud budeme brát v úvahu pouze vodní toky s povodím větším než 5 km² jsou v území kromě řeky Svatky významné tyto toky: Loučka (průměrný průtok 2,13 m³.s⁻¹), Besének (průměrný průtok 0,17 m³.s⁻¹), Lomnička (průměrný průtok 0,03 m³.s⁻¹), Závistka (průměrný průtok 0,03 m³.s⁻¹), Lubě (průměrný průtok 0,17 m³.s⁻¹), Pejškovský potok (průměrný průtok 0,03 m³.s⁻¹).

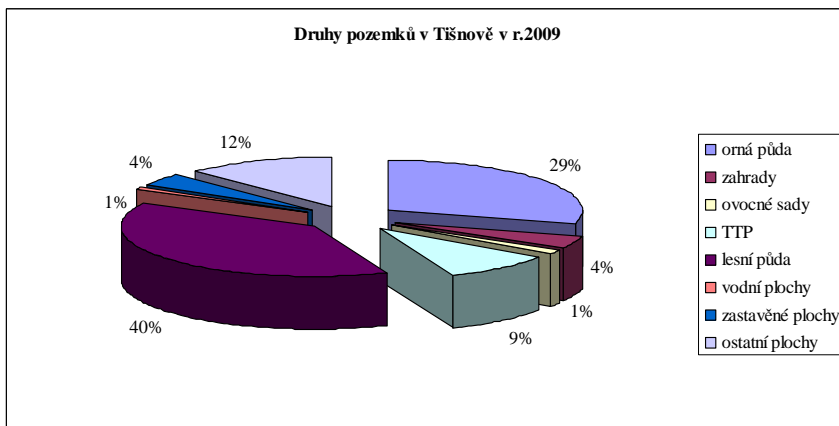
Vzhledem ke specifické geografické poloze města, členitostí jeho reliéfu a rozmanitým geologickým podložím je Tišnov charakteristický vysokou biodiverzitou. V území lze nalézt až 20 druhů zvláště chráněných rostlin (např. dub pýřitý, okrotice bílá a červená, bramborák nachový, plamének přímý, atd.) a řadu druhů zařazených do Černého a červeného seznamu cévnatých rostlin ČR (PROCHÁZKA, 2001) (např. jeřáb břek, brslen bradavičatý, černýš polní, zapalice žluťouchovitá atd.). Z hlediska zoologického je Tišnov významný především výskytem teplomilné entomofauny (LAUTERER, 2000) až 11 druhů netopýrů.

Podle fyto geografického členění spadá převážná část vlastního města do Panonského termofytika (fyto geografický okres Znojensko-brněnská pahorkatina, ostatní území do Českomoravského mezofytika (fyto geografického okresu [68] Moravské podhůří vysočiny). Culek a kol. (1996) řadí území na pomezí [1.24] Brněnského a [1.51] Sýkořského bioregionu. Katastry Tišnova patří do čtyř vegetačních stupňů – 2. bukodubového a 3. dubobukového, extrazonálně se vyskytuje 1. dubový a 4. bukový stupeň. Bez zásahu člověka by převážná část území byla pokryta různými lesními společenstvy.

Vlastní katastr má lesnatost 27,6 %, avšak ostatní katastry mají lesnatost výrazně větší (Jamné 42%, Háje s Hajánky 45% a Pejškov dokonce 65%). Celková lesnatost zájmového území se tak pohybuje kolem 38,9%. Původní listnaté lesy byly z větší části přeměněny na smrkové a borové monokultury, avšak v území se zachoval poměrně vysoký podíl listnatých porostů. Trvalé travní porosty na katastru Tišnova prakticky chybějí. Většinou byly v 60. letech rozorány (včetně nivních

luk kolem Svatky). Ostatní katastry mají podíl luk a pastvin v porovnání s katastrem Tišnova i s celorepublikovým vyšší. Část z nich je však v současnosti neobhospodařována a dochází zde k sekundární sukcesi. Rozptýlená zeleň je v katastru Tišnova zastoupena především liniiovými břehovými porosty podél toku Svatky. V katastrech integrovaných sídel jsou četné remízky, meze i zatravněné sady.

Graf 1 Druhy pozemků v Tišnově v r.2009

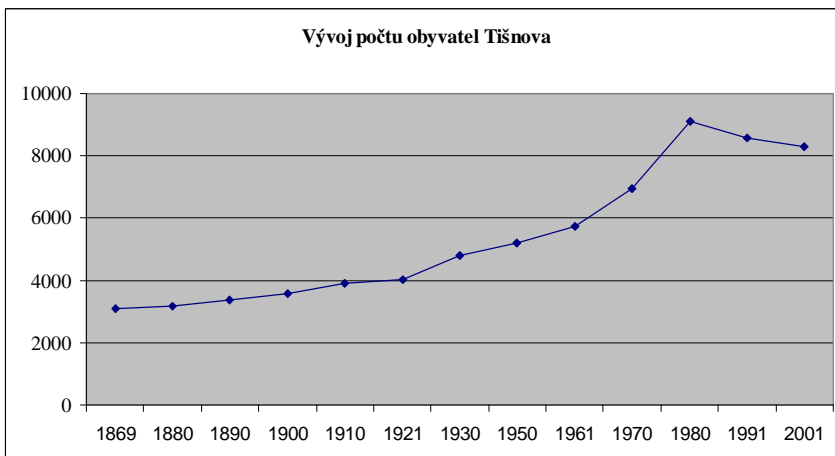

Z chráněných území zde nalezneme přírodní památku Květnice, která byla vyhlášena v r. 1950 a rozkládá se na rozloze 127,37 ha. Severně od Tišnova se rozkládá přírodní park Svratecká hornatina.

Obyvatelstvo a trh práce

K 31.12.2009 žilo v Tišnově 8 575 obyvatel. Z toho 4 060 mužů což představuje 47,3% populace. Z hlediska dlouhodobého vývoje počtu obyvatel města lze říci, že až do 50. let rostl počet obyvatel pouze mírně. V 50. a 70. letech 20. století byl nárůst počtu obyvatel skokový. Vrcholu dosáhl počet obyvatel v r. 1980. Od té doby až do r.2005 postupně klesal. V současnosti počet obyvatel postupně narůstá a to zejména z důvodu začlenění města do suburbanizačního pásu kolem Brna. Průměrný věk obyvatelstva je 39 let, mužů 39let, žen 41 let.

Graf 2 Vývoj počtu obyvatel Tišnova

Trh práce v Tišnově je propojen s brněnským trhem práce. V současnosti je největším zaměstnavatelem v tišnovském regionu Hartmann-Rico ve Veverské Bitýšce a Siemens Electric Machines s.r.o. v Drásově, ČSAD Tišnov, spol. s r.o., Steinhauer s.r.o., TRIGA TRADE, s.r.o. Tišnov nebo MEZ a.s. v Nedvědicích. Míra nezaměstnanosti se v roce 2009 pohybovala kolem 9,48% (muži 9,58%, ženy 9,37%). V roce 2009 bylo v Tišnově evidováno 394 uchazečů o práci.

Bydlení

Při posledním sčítání lidu v roce 2001 bylo ve městě 3 146 trvale obydlených bytů v 1 059 trvale obydlených domech. Z toho bylo 981 domů rodinných. V Tišnově nalezneme většinu bytů v bytových domech. Na jeden dům v roce 2001 připadalo necelých 9,5 bytu. Strukturu trvale obydlených domů a bytů lze vidět v tab. Většina bytů v rodinných domech byla postavena do r. 1919, převážná část bytů v bytových domech v období 1947 až 1970.

Tab 1 Struktura trvale obydlených domů a bytů

Typ domu	Trvale obydlené domy		Trvale obydlené byty	
	počet	[%]	počet	[%]
Rodinné domy	833	78,7	1020	32,5
Bytové domy	208	19,6	1965	62,4
Ostatní budovy	18	1,7	160	5,1
Celkem	1 059	100,0	3 146	100,0

Výroba

V Tišnově je obhospodařováno celkem 752 ha zemědělské půdy. Z toho je 498 ha půda orná. Lze zde nalézt různé typy zemědělsky využívaných ploch, od intenzivně obhospodařovaných po podhorský typ zemědělství. Samotný Tišnov spadá do obilnářské výrobní oblasti, stejně tak i Jamné. Pejškovo spadá do bramborářské výrobní oblasti a Hájek-Hajánky do pšicinnářské. V katastrech Jamného a Hájku-Hajánek jsou registrovány méně příznivé oblasti (LFA), kategorie ostatní. Podle výsledku sčítání lidu, domů a bytů v r. 2001 pracovalo v zemědělství, lesnictví a rybnářství v Tišnově 1,83% ekonomicky aktivních obyvatel. Na území Tišnova hospodaří především společnost Agria Drásov s.r.o. Majoritním vlastníkem lesů na území města jsou Lesy ČR, s.p. Celkový počet subjektů zabývajících se zemědělstvím je ve městě 40.

Dle výsledků cenzu z r. 2001 pracovalo v průmyslu v Tišnově 31,92% ekonomicky aktivního obyvatelstva. Průmyslové aktivity se v Tišnově soustřeďují zejména do pásu táhnoucího se kolem železniční trati. Celý tišovský mikroregion lze považovat za spíše průmyslový a dříve patřil spíše k oblastem s nižší mírou nezaměstnanosti. V současnosti však nenajdeme v Tišnově žádný podnik, který by bylo možno podle počtu zaměstnanců zařadit mezi velké podniky. Mezi střední podniky lze zařadit potravinářskou firmu Stainhauser, s.r.o. (součástí podniku jsou jatky, masná výroba a prodejny masa, atd.). Dalšími významnějšími podniky jsou Kvřezáč, s.r.o. (výroba lan), Morfico, s.r.o. (výroba nekovových minerálních výrobků), Koral, s.r.o. (výroba plastových a pryžových výrobků), Mouka Tišnov, s.r.o. (výroba uzlových sítí), Guard-Murdoch, s.r.o. (výroba bezpečnostních zámků), Systra, s.r.o. (zpracování dřeva), Jicom, s.r.o. (výroba elektrických zařízení), TENST, s.r.o. (betonárna a stavitelství), TRIGA TRADE, s.r.o. (prodej nátěrových hmot a laků).

Doprava

Tišnov leží na železniční trati Brno – Havlíčkův Brod. Město je regionálním uzlem silnic II. třídy. Vzdálenost Tišnova od Brna je 23 km. Na silnici II. třídy navazuje poměrně hustá síť komunikací III. třídy. Silnice I. třídy je vzdálena 13 km. Dopravní obslužnost města Tišnova veřejnou dopravou je velmi dobrá. Veřejná doprava je součástí integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje.

Technická vybavenost

Vodovodní a kanalizační síť spravuje Svazek vodovodů a kanalizací Tišovsko, s.r.o. Kvalita pitné vody je v Tišnově velká. Čistírna odpadních vod se nachází na katastru obce Březnice a je společná s Předklášteřím. Tišnov byl plynofikován v 70. letech minulého století. Z tohoto důvodu je většina domácností vytápěna tímto zdrojem. Přidružená sídla plynofikována nejsou. Ve městě jsou položeny kabely pro kabelovou televizi. Území je pokryto sítěmi všech mobilních operátorů. Je zajištěn pravidelný svoz domovního odpadu a ve městě je k dispozici sběrný dvůr.

Občanská vybavenost

MENDELNET 2010

V Tišnově nalezneme dvě mateřské školy, reálně však 4. (jednu v zástavbě rodinných domů, jednu v centru města a dvě sídlištní). Kapacita těchto škol je 329 míst. Základní vzdělání zabezpečují dvě úplné základní školy s kapacitou 1370 míst. Ze středního školství zde nalezneme Gymnázium (kapacita 500 studentů) a Střední odborné učiliště (kapacita 500 studentů) s domovem mládeže (kapacita 60 míst). Kromě výše zmíněných zde nalezneme i základní uměleckou školu a dům dětí, mládeže.

Nabídka zdravotnických služeb odpovídá regionálnímu významu Tišnova. Ve městě sídlí nemocnice, která má formu příspěvkové organizace. V současné době jsou součástí nemocnice dvě lůžková oddělení - interní a následné rehabilitace (léčebna dlouhodobě nemocných) a také interní, kardiologická, diabetologická, chirurgická, neurologická, RFM a gastroenterologická ambulance, rehabilitace a lékařská služba první pomoci. Ve městě dále ordinuje 6 praktických lékařů pro dospělé a tři pro děti a dorost, sedm stomatologů, 2 gynekologové a 10 specialistů (někteří sídlí v Poliklinice Tišnov). Obyvatelům jsou k dispozici i tři lékárny.

Domy s pečovatelskou službou jsou v Tišnově dva - jeden na Králově ulici na okraji Tišnova (je v něm k dispozici 145 bytových jednotek), druhý na ulici K Čimperku (60 bytových jednotek). Oba domy spravuje příspěvková organizace Centrum sociálních služeb Tišnov, které nabízí i pečovatelskou službu seniorům žijícím ve městě. Na Purkyňově ulici sídlí dětský domov.

Z hlediska sportu je významným objektem sokolovna a k ní přiléhající areál Sdružení sportovních klubů. Ke sportovním účelům lze využívat i školní tělocvičny. U gymnázia jsou vybudovány dva volně přístupné tenisové kurty. V městské části Ostrovec nalezneme travnaté fotbalové hřiště a 4 antukové kurty tenisového klubu. V části Na krétě je umístěno koupaliště. V blízkosti se nachází též kemp a ubytovna. Dětská a sportovní hřiště jsou též na sídlištních. Na východě města je k dispozici střelnice, na jihu kynologický areál. V zázemí města (areál Klínek v Předkláštří) je i lyžařský vlek s umělým osvětlením a sněhovými děly.

Většinu kulturních akcí ve městě organizuje Městské kulturní středisko. Středisko spravuje i Kino Svatka a Galerii Jamborův dům. U příležitosti oslav patrona města sv. Václava jsou pořádány hody. Na kulturním životě města se významně podílí i členové Sokola, který je zřejmě i nejvýznamnějším spolkem ve městě. Dalším je Sdružení sportovních klubů Tišnov, fotbalový AFK Tišnov, Autoklub Tišnov, Atletický klub Tišnov, atd. Významná je i ZO Českého zahrádkářského svazu, ZO českého svazu včelařů, ZO Českého svazu chovatelů, MO Českého rybářského svazu a dále Kynologický klub a SDH Tišnov. Mládeži se věnuje Junák, Hnutí Brontosaurus, Brďo, Klub Pathfinder a OS Odysseya. Městská knihovna má oddělení jak pro děti tak i pro dospělé. Nejen turisté získají informace o městě v InfoCentru Tišnov. Tišnov je sídlem římskokatolického děkanátu. Ve městě je zastoupena i Československá církev husitská a Adventisté sedmého dne.

V Tišnově nalezneme více než 200 zařízení maloobchodu a služeb, které pokrývají prakticky veškerý sortiment. K dispozici jsou jak běžné prodejny potravin, tak večerky. Bohatě jsou zastoupeny prodejny textilu. Dále zde nalezneme např. prodejny bílé techniky, domácích potřeb,

železářství, knihkupectví, květinářství i pohřební službu. Ve městě jsou i advokátní a architektonická kancelář, cestovní kancelář, veterinární ordinace, atd. Svě zastoupení má ve městě 5 peněžních ústavů a 6 pojišťoven.

Z hlediska turistiky nemá Tišnov mnoho co nabídnout. Město postrádá výraznější kulturně historické objekty (snad jen kostel sv. Václava, barokní domy pocházející většinou ze 17. stol stojící podél hlavní silnice procházející Tišnovem, Mariánský sloup, několik secesních vil na Riegrově ulici a funkcionalistická budova městské spořitelny z r. 1933). Významou kulturní památkou je však blízký klášter Porta coeli v Předklášteří z 13. století. Z přírodních hodnot může návštěvníky Tišnova lákat přírodní park Svratecká pahorkatina či přírodní památka Květnice, NS Květnice a NS Kolem Tišnova. Na vrcholu Klucanina byla v roce 2003 otevřena rozhledna poskytující výborný výhled na město.

ZÁVĚR

Město Tišnov je střediskem poměrně rozsáhlého území, má celkem kvalitní technickou a rozsáhlou občanskou vybavenost, poměrně slušnou nabídku pracovních míst i sportovního a kulturního využití. Město využívá i výhodné polohy v blízkosti Brna a kvalitního životního prostředí. Stává se tak atraktivním místem pro bydlení. Postupně se tak stává z hlediska funkce satelitním malým městem. Tato města jsou charakteristická blízkostí většího urbánního centra (v tomto případě Brna) a postupně vzrůstající populací (v Tišnově od r. 2005). Velká část obyvatel takových měst je zaměstnána v urbánním centru. Takováto města mohou ze své vhodné polohy těžit, avšak jsou ohrožena ztrátou své identity. (LAMPÍČ, 2007) Kromě potenciálu Tišnova jako příjemného města pro bydlení, lze uvažovat o jeho potenciálu v cestovním ruchu. Tišnov je zasazen v přírodně poměrně hodnotném prostředí, v blízkosti se nachází velké turistické lákadlo v podobě kláštera Porta coeli. Z tohoto důvodu by se Tišnov mohl stát vhodným výchozím turistickým bodem. Průmysl nemá v současné době pro město výraznější význam.

LITERATURA

CULEK, M. a kol. (1996): *Biogeografické členění ČR*. Enigma Praha

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD

DEMEK, J., MACKOVIŠKIN, P. (ed.) (2006): *Hory a nížiny : Zeměpisný lexikon ČR*. 2. Brno : AOPK ČR, 582 s. ISBN 80-86064-99-9.

LAMPÍČ, B. ŠPES, M. (ed.) (2007): *Sustainable development of small towns*. Ljubljana : Oddelek za geografio, Filozofská fakulteta, Univerza v Ljubljani, 168 s. ISBN 978-961-237-212 -5.

LAUTERER, P. (2000): *Nejvýznamnější druhy hmyzu vrchu květniceu* Tišnova. Brno, 8 s.

PROCHÁZKA, F. (ed.) (2001): *Černý a červený seznam cévnatých rostlin ČR*. Příroda, sv. 18, AOPK ČR Praha, 146 s.

QUITT, E. (1970): *Mapa klimatických oblastí ČSSR*. Kartografie, Praha.